

המוקד לפליטים ולמהגרים ע"ר

סחר בבני אדם בישראל

דו"ח מעקב שנתי 2015

כתיבה: סיגל רוזן וסם קוטנר
 מחקר: סיגל רוזן, סם קוטנר, אמילי אוריאל
 תרגום מאנגלית: רונית מריאן-קדישאי
 עיצוב שער: ענת ועקנין-אפלבוים

המידע בדו"ח זה נאסף הודות לעבודתם המסורה של עובדי ומתנדבי המוקד לפליטים ולמהגרים: אמי סער - מנהלת תחום המאבק בסחר בבני אדם וקשרי ממשל, אלכסנדה רוט גנור - רכזת שטח, מסרת פיסהייה - מתורגמנית, גבריהווט טקלה - מתורגמן וכל שאר הפעילים והמתנדבים המסייעים, בין היתר, גם לניצולי סחר ועינויים ומתעדים את עדויותיהם.

המוקד לפליטים ולמהגרים היא עמותה א-מפלגתית וללא מטרת רווח אשר שמה לה למטרה להגן ולקדם את זכויות האדם של מהגרי עבודה ופליטים ולמנוע סחר בבני אדם בישראל. אנו מחויבים למיגור הניצול של מהגרים, להבטחת יחס מכבד והוגן כלפיהם ולגיבוש מדיניות ממשלתית שתבטיח זאת. אנו מבקשים לשמש שופר לאלו אשר קולם לא נשמע במרחב הציבורי ולבנות חברה ישראלית צדקת, שיוונית ודמוקרטית. העמותה פועלת באמצעות מתן מידע, ייעוץ וייצוג משפטי למהגרים; חינוך והסברה לציבור הישראלי; וכן חקיקה וקידום מדיניות ציבורית.

המוקד לפליטים ולמהגרים

רחוב נחלת בנימין 75, תל אביב-יפו 6515417

טלפון: 03-5602530

פקס: 03-5605175

דואר אלקטרוני: info@hotline.org.il

אתר: www.hotline.org.il

ראשי פרקים

- 3..... מהו הדו"ח השנתי של מחלקת המדינה האמריקאית למאבק בסחר בבני אדם.....
- 3..... מדינת ישראל ודו"ח המאבק בסחר בבני אדם בעבר.....
- 5..... סקירת מצב הסחר בבני אדם בישראל כיום.....
- 6..... ניצולי וניצולות סחר בבני אדם בתעשיית המין.....
- 8..... ניצולי מחנות העינויים בסיני וניצולי סחר.....
- 10..... סיפורו של ס.מ., ניצול סחר מאריתריאה.....
- 12..... זימון ניצולי סחר לחולות לפי החוק למניעת הסתננות.....
- 14..... סיכום והמלצות.....

מהו הדו"ח השנתי של מחלקת המדינה האמריקאית למאבק בסחר בבני אדם (TIP Report)?¹

בשנת 2000 התקבלה בארצות הברית הצעת החוק המקיפה ביותר בהיסטוריה נגד סחר בבני אדם. החוק, המכונה "החוק להגנת ניצולי סחר בבני אדם" (TVPA), ואשרורו היוו בין היתר, את הבסיס לחיבור הדו"ח השנתי של מחלקת המדינה של ארה"ב בנושא המאבק בסחר בבני אדם (TIP - Trafficking in Persons). דו"ח TIP הראשון פורסם ב-2001, נכתב באחריות מחלקת המדינה של ארה"ב ובו הערכת מאמציהן של המדינות השונות בפעילותן נגד סחר בבני אדם בתחומן, על-פי מדדים שנקבעו בחוק האמריקאי (TVPA), ודירוג המדינות לפי שלוש קטגוריות. מדינות המצויות בקטגוריה השלישית, שאינן פועלות למיגור הסחר בבני אדם בתחומן, עלולות לאבד את חלקן בסיוע החוץ האמריקאי.²

מדינת ישראל ודו"ח המאבק בסחר בבני אדם (TIP) בעבר

בשנות ה-90, עם נפילתה של ברה"מ, הפכה ישראל למדינת יעד לסחר בנשים מברה"מ לשעבר למטרות זנות. ארגוני זכויות האדם היו הראשונים לזהות את מגמת הסחר. פעילות המוקד לפליטים ומהגרים (להלן: המוקד) גילו לראשונה ב-1998 ניצולות סחר שישבו בכלא "נווה תרצה" לפני גירושן מהארץ. ב-1999 ארגן המוקד ביקורים וראיונות עם ניצולות סחר שהיו כלואות ב"נווה תרצה" לשתי חוקרות שערכו מחקר מטעם ארגון זכויות האדם הבינלאומי אמנסטי אינטרנשיונל. בעקבות פרסום הדו"ח במאי 2000, קיבל הנושא כיסוי תקשורתי עצום.³ במוקד המשיכו במאמצים לשכנע גורמים בממשלה להתייחס לנושא ברצינות הראויה והעבירו מידע לפקידי ממשלה וראיונות נוספים עם ניצולות סחר לתקשורת, אך המידע נפל על אוזניים ערלות. באותה שנה, פעילי המוקד העבירו את המידע שנאסף ממאות ניצולות סחר שהיו בכלא והגישו את דו"ח הצללים הראשון לדו"ח TIP של מחלקת המדינה של ארה"ב. כך, בדו"ח TIP שפרסמה ארה"ב בשנת 2001, דורגה ישראל בקטגוריה השלישית, של המדינות שאינן פועלות למיגור הסחר בבני אדם בתחומן (הדירוג הנמוך ביותר), לצד מדינות אחרות כמו

¹ למידע נוסף ולדו"חות מחלקת המדינה האמריקאית: <http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/>

² <http://www.state.gov/documents/organization/245365.pdf> (page 48)

³ "אישה - סחורה", דו"ח אמנסטי אינטרנשיונל, מאי 2000.

פקיסטן ובחריין. משמעות הדירוג של מחלקת המדינה היתה שישראל אינה עושה דבר כדי למנוע סחר בבני אדם בתוך גבולותיה.⁴

ביקורת מחלקת המדינה האמריקאית ודירוג ישראל בקטגוריה השלישית והבלתי מחמיאה, חוללו לא פחות ממהפכה בהתייחסות רשויות מדינת ישראל לתופעה. פעילות ציבורית ומשפטית של ארגוני זכויות אדם בכלל והמוקד בפרט, בשיתוף פעולה עם היחידה לתיאום המאבק בסחר בבני אדם במשרד המשפטים, הביאו לשורה של שינויי חקיקה, מדיניות ושינויים בפועל, שסייעו במיגור תופעת הסחר בנשים למטרות זנות בישראל. ב-2003 שונה החוק ונקבע שעל המדינה לספק ייצוג משפטי לניצולות סחר. ב-2004 הוקם מקלט לנשים ניצולות סחר, וב-2007 הוקם מקלט נוסף, והפעם לגברים ניצולי סחר. בשנת 2005, בלחץ ארגוני זכויות אדם, קיבלו ניצולי סחר את הזכות לעבוד במהלך התקופה עד לעדותם נגד הסוחרים או הסרסורים. כמו כן קיבלו הניצולות והניצולים אשרה שאפשרה להם נגישות לשנת שיקום בישראל לאחר שהעידו. ב-2006 תוקן החוק כך שגם סחר למטרות עבדות ייחשב כעברה. בשנת 2012, הביאה פעילות ארגוני זכויות אדם לכך שניצולי וניצולות הסחר זכו בנגישות לשירותי בריאות בתקופה שעד מתן עדותם ובמהלך שנת השיקום. שינויים ושיפורים אלו הביאו לכך שמאז 2012 דורגה ישראל בכל שנה בקטגוריה הראשונה והמחמיאה של המדינות הפועלות למיגור הסחר בבני אדם בתחומן.

לזכותה של ישראל יאמר שהמדיניות ואופני היישום שלה במאבק נגד סחר בבני אדם, מיגרו כמעט לחלוטין את הסחר בנשים ממדינות בריה"מ לשעבר למטרות זנות בישראל. עם זאת, עם הזמן, דפוסי הסחר בבני אדם השתנו ומדינת ישראל לא תמיד השכילה לאמץ מדיניות המשקפת את דפוסי הסחר המשתנים ומנסה להתמודד עמם. עם התפרקותה של ברה"מ והנורמליזציה ביחסים עם מדינות ברה"מ לשעבר, השתנו נתיבי הסחר אך הפעילות לא פסקה. נשים כבר לא מוברחות ממדינות ברה"מ לשעבר דרך סיני, שכן הן יכולות להגיע כתיירות דרך שדה התעופה ללא צורך באשרת תייר, עקב הסכמים בילטרליים בין ישראל לבין מדינות המוצא.

דו"ח זה מהווה תמונת מצב והערכה של ארגון זכויות האדם המוקד לפליטים ולמהגרים, פרי עבודת השטח של צוות המוקד, בכל הנוגע לסחר בבני אדם בישראל בשנת 2015, למגמות ולמאמצים של ממשלת ישראל במאבק נגדו.

⁴ למידע נוסף ראו: <http://hotline.org.il/human-trafficking/trends-in-human-trafficking-in-israel>

סקירת מצב הסחר בבני אדם (TIP) בישראל כיום

במהלך שנת 2015 הבחינו פעילי המוקד שחל שיפור בנהלי הזיהוי של ניצולי סחר מבין מבקשי מקלט מאפריקה. גברים ונשים אלה הם ניצולי מחנות עינויים בסיני, אליהם נחטפו ברב המקרים ממחנות פליטים בסודאן ואתיופיה, או מדרכם לישראל.⁵ נראה השיפור בנהלי הזיהוי קשור לשינוי פרסונאלי ביחידה המשטרתית למאבק בסחר בבני אדם. בכל מקרה, ניצולים אלה זוכים בהכרה רק במקרים בהם עניינם מובא בפני אותה יחידה. לרוע המזל, במהלך השנה, חלה נסיגה בזיהוי ובתהליכי המיון של ניצולי סחר בכלא ומחוצה לו. מסיבה זו רבים מהם אינם עוברים תהליך זיהוי והם יושבים בכלא תקופות ממושכות, במיוחד אם הם מבקשי מקלט מאתיופיה או שזהותם שנוייה במחלוקת.

ההישגים המשמעותיים במאבק בסחר בבני אדם בשנה שעברה היו בתחום ההגנה: ניצולי סחר שהוכרו ככאלה זכו להגנה ולשירותי שיקום במקלטים המיועדים לכך. משקלם של ניצולי מחנות העינויים בסיני בקרב יושבי המקלטים הולך וגדל עם השנים: בשנת 2010 נקלטו שישה גברים וחמש נשים. בשנת 2011, נקלטו שבעה גברים ושש נשים. ב - 2012 נקלטו 25 גברים ו-21 נשים. בשנת 2013 נקלטו 24 גברים ו-37 נשים. בשנת 2014 נקלטו 21 גברים ו-30 נשים. בשנת 2015 נקלטו 27 גברים ותשע נשים.⁶

במהלך שנת 2015, 104 ניצולי סחר מוכרים טופלו במרכז יום המנוהל על-ידי משרד הבריאות ועיריית תל אביב. במהלך שנת 2015, 82 ניצולי מחנות העינויים בסיני קיבלו טיפול פסיכולוגי ופסיכיאטרי במרפאת "גשר" במהלך 554 ביקורים במרפאה.⁷ בעוד המקלטים ומרכז היום מספקים שירותים לניצולי סחר מוכרים בלבד, יש לציין שמרפאת גשר פתוחה לכל מי שחש צורך בשירותיה גם אם אינו מוכר כניצול סחר. המגבלה המרכזית היא שהדרישה לטיפולים פסיכולוגיים ופסיכיאטרים רחבה מכפי שמרפאת גשר יכולה לספק וכך נאלצים ניצולי סחר ועינויים להמתין בתור, לעיתים במשך חודשים, לטיפול.

⁵ למידע נוסף על מחנות העינויים בסיני ראו: <http://hotline.org.il/refugees-and-asylum-seekers/sinai-torture-camps>

⁶ על פי מסמך המקלטים "אטלס" ו"מעגן", המסגרות לטיפול בקורבנות סחר בבני אדם - רקע כללי, דצמבר 2015.

⁷ בהשוואה ל - 81 ניצולים ב - 547 ביקורים במהלך שנת 2014, על פי דוא"ל ממנהל המרפאה, ד"ר עידו לוריא, מיום 1 בינואר 2016

נשים שהועסקו בזנות לא עוברות תהליך זיהוי כניצולות סחר מפני שהן מגיעות ממדינות ברה"מ לשעבר עם דרכונים תקפים ואשרות תייר. מסיבה זו, כשהן נתפסות ונעצרות על ידי רשות ההגירה, הן מגורשות מיד מהארץ.

ההידרדרות המרכזית בתחום המאבק בסחר בבני אדם בשנת 2015 נובעת, לדעת פעילי המוקד מהגידול בחוסר התיאום בין גופי הממשלה השונים, באופן שגורם לניצולי סחר פוטנציאלים להיעצר ולהיות מגורשים מהארץ לפני שנבדקה האפשרות להעמיד את סוחריהם לדין.

במהלך שנת 2015 לא זיהו פעילי המוקד בבתי הכלא ניצולים מתחומי החקלאות והסיעוד ולכן מקרים כאלה אינם מופיעים בדו"ח הזה. עם זאת, יש לציין שלפי דיווחי הארגון "קו לעובד", במהלך 2015 עבדו בחקלאות אזרחים ממדינות שונות שהובאו לישראל כסטודנטים, הועסקו בשש "תכניות עבודה לסטודנטים בחקלאות" בתנאים שעלולים להיחשב כתנאי עבדות. סטודנטים אלה נאלצו לשלם דמי תיווך גבוהים כדי להגיע לישראל והמשכורות שלהם היו נמוכות משמעותית משכר המינימום. על-פי דוח שפורסם על-ידי "קו לעובד" ב-2014, השכר הממוצע של מהגר עבודה בענף החקלאות היה 16.35 ₪, בעוד ששכר המינימום עומד על 23.12 ₪.⁸ משכורות נמוכות ודמי תיווך גבוהים אינם בהכרח ראייה או עדות לסחר בבני אדם או העסקה בתנאי עבדות, אך הם מהווים ללא ספק קרקע פורייה לעידוד העבירה של סחר בבני אדם.

ניצולי וניצולות סחר בבני אדם בתעשיית המין

במהלך השנה האחרונה, יותר ויותר נשים, תיירות ממדינות ברה"מ לשעבר, נמצאו עובדות בבתי בושת ובדירות מסתור בישראל, או לפחות נחשדו כעובדות במקומות כאלה. יסמין קונפינו, מנהלת המקלטים של משרד הרווחה עבור ניצולי סחר, סיפרה לכתבת "ידיעות אחרונות", ליאת בר-סתיו, בראיון שהתפרסם ב-25 דצמבר 2015: "...היום זה שונה. היום האישה מגיעה בידיעה שהיא הולכת לעסוק בזנות. ניתן לה גם איזשהו חלק מהאתנן. היא איננה כלואה והנייד והדרכון נותרים בחזקתה. אולם בהיותן נשים זרות אשר מוחזקות בדירות במנותק מנשים ישראליות, מבלי להכיר את השפה, מבלי להכיר את המדינה, ומבלי שהן יודעות למי הן יכולות לפנות לעזרה, נוצאת תלות של הנשים בסרסורים - תלות אשר עלולה לתרום לשליטה של הסרסורים בנשים"

⁸ שאוואר נעה וקמינר מתן, קו לעובד, "מתחת למינימום", עמוד 5: <http://www.kavlaoved.org.il/wp-content/uploads/2014/08/%D7%93%D7%95%D7%97-%D7%9E%D7%AA%D7%97%D7%AA-%D7%9C%D7%9E%D7%99%D7%A0%D7%99%D7%9E%D7%95%D7%9D.pdf>

באותה כתבה צוין גם: "במשרד המשפטים בטוחים כי בשל אותם קשיים בזיהוי ובשל העובדה שרבות מהנשים באות עם סיפור כיסוי שנראה אמין, בשטח התופעה רחבה מהידוע"⁹

בדצמבר 2015 הוגש כתב אישום נגד ליאוניד שטרימר ואסף בן-ארי, שני אזרחים ישראלים, בהאשמה שהביאו נשים לישראל ממדינות בריה"מ לשעבר למטרות זנות. לפי כתב האישום, הם פיתו נשים לבוא לעבוד בישראל דרך הרשת החברתית, כשהגיעו כפו עליהן לעבוד בזנות, ותקפו מינית לפחות אחת מן הנשים. סבטלנה, אחת העדות, טוענת שהובטחו לה \$200 עבור חצי שעת עבודה, שכל הוצאותיה יכוסו, ושהיא תישלח רק ל"לקוחות טובים". במציאות היא נאלצה לשרת לקוחות גם כשהייתה חולה או בעת המחזור החודשי. היא נאלצה לבצע מין אוראלי למרות שאמרה שאינה רוצה לעשות זאת.

במוקד, שבו עוקבים אחר מסד הנתונים של החלטות בית הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין (להלן: בית הדין), גילו במהלך 2015 רק 10 החלטות הנוגעות לנשים שהיה ברור שהובאו לישראל למטרת מתן שירותי מין. עם זאת, מפני שנשים אלה הן בעלות דרכונים תקפים המאפשרים את גירושן מהארץ תוך זמן קצר ביותר, סביר להניח שרבות אחרות שנעצרות, מגורשות מרצונן, עוד לפני שהובאו בפני בית הדין.

כל עוד עמלה ישראל על שיפור הדירוג בדו"ח מחלקת המדינה האמריקאי, הקפידו הרשויות על תיאום ביניהן על מנת למגר את עברת הסחר בבני אדם. מסתמן שבשנים האחרונות חלה הידרדרות בנכונות לתיאום בין רשות ההגירה למשטרה. פקידה הגירה עוצרים ומגרשים נשים שהגיעו לישראל כתיירות ונמצאו עובדות במתן שירותי מין, עוד לפני שמתאפשר תיאום עם המשטרה שתחקור האם בוצעה בנשים אלו עבירה של סחר או לא. שופט בית הדין, מרט דורפמן הלן על כך באחד מהפרוטוקולים: "מוצא אני לנכון לציין כי במהלך הימים האחרונים מדובר במקרה שלישי שבו נעצרות נשים, תיירות מחו"ל, שלכאורה עוסקות במתן שירותי מין תמורת תשלום, בדירות דיסקרטיות באיזור תל אביב. בכל אותם מקרים מדובר בדפוס פעולה דומה של פקחי

⁹ בר סתיו ליאת, תחקיר: נערה עם קעקוע דרכון, ידיעות אחרונות, שבעה ימים, 25 בדצמבר 2015, זמין

ב: <http://hotline.org.il/wp-content/uploads/2015/12/%D7%AA%D7%97%D7%A7%D7%99%D7%A8-%D7%A1%D7%97%D7%A8-%D7%91%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D-7-%D7%99%D7%9E%D7%99%D7%9D-2.pdf>

רשות ההגירה. אחד הפקחים מתקשר למספר פלאפון המופיע באתר האינטרנט שבו מתפרסמות מודעות בנוגע למתן שירותי מין בתשלום. הפקח אומר לאדם שעונה לפלאפון שברצונו לקבל שירותי מין מבחורה שתמונתה מופיעה באתר. לפקח נאמר להגיע לדירה שבה ממתינה לו הבחורה, וזאת לכאורה לצורך קבלת שירותי מין ממנה. הפקח מקבל פרטים מדויקים של כתובת הדירה וכן על גובה התשלום. לאחר מכן, הפקח, יחד עם אנשי צוות נוספים מגיע לאותה דירה וכשהאישה פותחת את הדלת הפקחים מזדהים בתור פקחי רשות ההגירה, בודקים את מסמכיה ואם מדובר בתיירת, הם מעכבים אותה להמשך טיפול במשרדי רשות ההגירה. בפעילות זו הפקח חושף לכאורה לפחות שתי עברות פליליות שנעשות על ידי מפעיל האתר ובעל הדירה - הבאת אדם לידי מעשה זנות והשכרת מקום לשם זנות. נשאלת השאלה האם רשות ההגירה אינה אמורה לתאם פעילות מעין זו עם משטרת ישראל? לבית הדין אין מידע בעניין זה. סבורני, כי מן הראוי שהמחלקה המשפטית של רשות ההגירה תבחן את הנושא הנ"ל ואת הצורך לתאם פעילות של פקחי רשות ההגירה עם משטרת ישראל לצורך העמדת גורמים עברייניים לדין¹⁰

דאגתו של דיין בית הדין, והביקורת הנוגעת לחוסר התיאום בין הרשויות הרלוונטיות השונות, באה לידי ביטוי גם במכתב ששלחה ב-26 בנובמבר 2015 אמי סער מהמוקד אל ראש רשות האוכלוסין וההגירה, אמנון בן עמי, ואל מנכ"לית משרד המשפטים, אמי פלמור, מכתב שלא נענה. בתאריך 7 דצמבר 2015 נערך דיון בנושא זה בוועדת הכנסת לקידום מעמד האישה, וזאת משום שטרם הוקמה ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים באותה עת. למרות מאמציה של יו"ר הוועדה, חברת הכנסת עאידה תומא סלימאן, לא נמסרו בישיבה כל נתונים ולא התקבלה החלטה שעשויה להביא לשיפור שיתוף הפעולה.

ניצולי מחנות העינויים בסיני וניצולי סחר

כפי שהובהר, חלק גדול מבין ניצולי הסחר הם מבקשי מקלט מאריתריאה שנחטפו ממחנות פליטים באתיופיה וסודאן, נסחרו ועונו על ידי מבריחים משבט הרשיידה בסיני.

בעוד שקבוצה קטנה המונה כ-300 ניצולי סחר מוכרים שעברו דרך סיני, מקבלים הגנה ושירותי שיקום במקלט במשך שנה, הרי שהרוב, כ-4,000 ניצולי עינויים שלא עבדו עבור

¹⁰ פרוטוקול בית הדין לביקורת משמורת של שוהים שלא כדין בעניינה של א.מ.ז. מס' מוחזקת 9026120 מיום 24 בנובמבר 2015.

שוביהם ומעניהם ולכן לא זכאים להיות מוכרים כניצולי סחר, לא מקבלים כל הגנה, אין להם נגישות לטיפולים ולשירותי שיקום והם חשופים למעצר שרירותי.

במהלך שנת 2015 מנהלת תחום המאבק בסחר בבני אדם וקשרי ממשל במוקד, אמי סער, הביאה 28 מקרים של קורבנות עינויים בפני יחידת המשטרה למאבק בסחר בבני אדם, בטענה שהם זכאים להכרה כקורבנות עבדות, מפני שכולם עבדו בהוראת שוביהם ולכן זכאים להכרה כזו. חלקם הופנו למוקד באמצעות עמותות כמו אס"ף, רופאים לזכויות אדם וגורמים פרטיים. מקבוצת ניצולים זו, 19 אכן זוהו והוכרו כניצולי סחר במהלך 2015: 13 גברים ושש נשים. חמש בקשות של ניצולים נדחו, שלוש מהן ערערו על הדחייה, וארבע אחרות חיכו להחלטת היחידה המשטרתית למאבק בסחר בבני אדם, בעניינן בסוף השנה. **שלושה מבין הניצולים שפעילות המוקד הצליחו להביא לשחרורם היו כלואים במשך ארבע שנים מפני שלא זוהו קודם לכן כניצולי סחר.**

במהלך 2015 הכירה היחידה המשטרתית למאבק בסחר בבני אדם ב - 27 גברים, כולם אריתראים, כניצולי סחר. 13 מהם אותרו, זוהו והופנו על ידי המוקד. מבין 26 אפריקאים שהוכרו כניצולי סחר ושהו במקלט "אטלס" לגברים בסוף השנה, זוהו והופנו 16 מהם על ידי המוקד.

במהלך 2015 הכירה היחידה המשטרתית למאבק בסחר בבני אדם ב - 23 נשים כניצולות סחר. שמונה נשים מבין ה - 23 היו ניצולות אריתראיות ממחנות העינויים בסיני. שש מביניהן אותרו, זוהו והופנו על ידי המוקד. מבין 14 נשים ממדינות אפריקה שזוהו כניצולות, ושוהות במקלט "מעגן" לנשים, מחציתן (שבע נשים), אותרו, זוהו והופנו על ידי המוקד.

מתוך הראיונות שנערכו על ידי פעילי המוקד במהלך השנים, החל מ-2012 (עם סיום בניית גדר ההפרדה על גבול ישראל מצרים) עולה שכמעט לכל מי שהגיעו לישראל באותה עת לא הייתה כוונה להגיע אליה מלכתחילה. אנשים אלה נחטפו ממחנות פליטים בסודן ובאתיופיה והובאו למחנות עינויים בסיני תמורת כופר. הם הוכו ועונו, משפחותיהם שילמו אלפי דולרים עבור שחרורם ולבסוף הם שוחררו על גבול ישראל.

במהלך השנים האחרונות יחידת תיאום המאבק בסחר בבני אדם שבמשרד המשפטים ערכה קורסים והשתלמויות לדייני בית הדין ולעובדי שירות בתי הסוהר הנתקלים בניצולי עינויים וסחר במהלך עבודתם השוטפת. למרות זאת, עדיין מאתרים פעילי המוקד, פעם אחר פעם, ניצולים הכלואים במשך שנים מבלי שזוהו על ידי אנשי שירות בתי הסוהר או דייני בית הדין.

סיפורו של ס.מ., ניצול סחר מאריתריאה¹¹

ס.מ. אזרח אריתריאה שנכנס לישראל בספטמבר 2011 ונכלא בסהרונים למשך ארבע שנים וחודשיים, במהלכם רשות ההגירה התעקשה על שהוא אזרח אתיופיה. קיימים במסד הנתונים 33 פרוטוקולים של שימועים שעבר ס.מ. בפני בית הדין במהלך השנים. ברובם הוא חוזר ומבהיר שהוא מסרב לנסוע לאתיופיה שאינה מולדתו ובאחרים מצוין שאין לו דבר חדש לומר. דיין בית הדין אישר את המשך כליאתו חודש אחר חודש, ללא כל שינוי. ס.מ. היה כלוא במשך שלוש שנים וחצי בסהרונים לפני שפגש את אלכסנדרה גנור-רוט, עובדת שטח במוקד, שהבינה מעדותו שהוא ניצול סחר. בעדותו סיפר ס.מ.:

"נכנסתי לישראל בשנת 2011, מאז אני פה, בכלא סהרונים, כבר שלוש וחצי שנים. כשבאתי מסודאן לישראל הדרך הייתה מאד קשה. נסענו 80 אנשים בארבע רכבים. אחרי חמישה ימים בקסלה העמיסו אותנו על הרכבים... לקח לנו יומיים להגיע למצריים, ועוד יומיים להגיע לסיני. השמש הייתה חזקה, לא היה מקום לזוז לא קיבלנו אוכל או שתייה ואם היינו מדברים היו מרביצים לנו עם הכת של הנשק. כשהגענו לסיני העלו אותנו על סירות... העבירו אותנו לצריף שעשוי מעץ ועלים. הצריף היה מאוד קטן, שני חדרים- אחד למבריחים ולמתורגמן ואחד לכל האנשים. הגענו 80 אנשים מסודן. היו שם עוד אנשים שהגיעו לפנינו שהמשפחות שלהם לא שילמו למבריחים. המצב שלהם היה לא טוב. פחדתי..."

לאחר חמישה ימים הבדואים פחדו שעוקבים אחריהם ולכן העבירו אותנו לצריף אחר. המקום הזה היה עשוי מאותו חומר של הצריף הראשון רק גדול יותר. הפרידו אותנו לשתי קבוצות... בקבוצות לא הייתה הפרדה בין נשים לגברים, כולנו היינו באותו החדר... היו שם שני מבריחים ג'ומעה ומוחמד שאותו כינינו היטלר כי הוא היה מאוד אכזרי. אחרי שקבוצה אחת שילמה ועזבה נשארנו 65 אנשים, ביניהם היו בערך 15 ילדים..."

הייתה אלימות מאוד קשה בסיני. כל בוקר היו מבקשים מאיתנו להתקשר בשביל הכסף. ניסיתי להתקשר כמה פעמים לסודן כדי לנסות להבין איפה הכסף אבל אף אחד לא ענה לי. היטלר היה מביא ילדים כדי שירביצו לנו, היינו שוכבים עם הפנים לכיוון הרצפה והם היו מרביצים לנו עם מוט מגומי שבתוכו היה ברזל... הבתים היו באזור מבודד, אף אחד לא יכול היה לראות או לשמוע. כשהייתי בצריף השני הוציאו

¹¹ מתוך ראיון שערכה רכזת השטח של המוקד אלכסנדרה גנור רוט עם ס.מ.י. מספר ט' 1408779 ביום 26 במרץ 2015

אותי לעבוד בבניין בלילה... עבדתי במשך שבועיים כל יום משמונה בערב עד שתיים שלוש בלילה. היינו מעמיסים חול על טנדר עם כפות. כל פעם שהטנדר היה מלא הוא היה נוסע לוויולה פורק את החול ואז היינו מעמיסים שוב. בגלל כל עינוים והמכות שקיבלתי נהייתי מאוד חולה, כל הגוף שלי התנפח, גם הפה... לא הצלחתי לדבר... היו לי כאבים חזקים באיבר המין והילדים של המבריחים ששמרו עלינו עם רובים החליטו לא לקחת אותי יותר לעבודה... בגלל שהייתי פצוע וחולה לא לקחו אותי לעבוד יותר עם כולם. אפילו לא בישלתי כי כל הידיים שלי היו פצועות... נראיתי מגעיל... אני נגעלתי מאיך שנראתי.

אחרי שלושה או ארבעה חודשים עברנו לבית השלישי... כל האנשים שהיו איתי שוחררו לפני, אני הייתי שבעה חודשיים בסיני. אנשים שהיו תקופה ארוכה בסיני, לא היה להם אף אחד שישלם כופר עבור השחרור שלהם. הם עונו קשה והרביצו להם תקופה ארוכה. כל פעם שהגיעה קבוצה חדשה היו לוקחים אותם ומרביצים להם שהם היו מאבדים הכרה כדי החדשים יפחדו וישלמו להם מהר את הכסף... ראיתי אנשים שהרביצו להם לאורך כל כך הרבה זמן עד שהם היו מאבדים הכרה ואז רכב היה לוקח אותם והם לא היו חוזרים לעולם. יום אחד היטלר קשר בחור שהיה כבר שנה שם, הוא קשר אותו בחבל ברגליים ואת החבל קשר לאופנוע שלו. הוא התחיל לנסוע איתו. כל הפה שלו היה עם דם. הוא איבד את ההכרה ואז לקחו אותו משם ולא ראיתי אותו יותר. הם השתמשו גם בי. בגוף שלי. היכו אותי כשהגיעה קבוצה חדשה, כדי הפחיד אותם. עד היום אני לא מאמין שאני חיי. לאורך שבעת החודשים הגיעו עשרות קבוצות. לא יכולתי לשבת, הייתי מאוד פצוע מהמכות... לא יכולתי לשבת כי שרפו אותי מאחורה... הכריחו אותנו לשבת שעות בשמש, לא יכולתי ללכת על הרגליים אז הלכתי על קצות האצבעות... שעות ישבתי ערום כי הייתי כל כך פצוע שלא יכולתי ללבוש בגדים. כל מה שאכלתי הקאתי.

... אחרי שבעה חודשים שלחו אותי לישראל עם קבוצה ששילמה. בגלל שהגוף והרגליים שלי היו נפוחים נתנו לי מכנסיים גדולים, והבדואים הרימו אותי. בדרך האנשים סחבו אותי. הייתי בטוח שלא אצליח להגיע לישראל. רציתי שיעזבו אותי כדי שאני אוכל למות בשקט. האריתראים לקחו אותי בכוח, לא הסכימו להשאיר אותי. הצלחתי לעבור את הגדר ואז התחילו יריות. אני לא יודע איך אבל בכוח האחרון שלי הצלחתי ללכת עד לאיזה עץ ואז פשוט נרדמתי. כשהתעוררתי ראיתי רק כביש אז התיישבתי עליו ואז נרדמתי שוב. בבוקר חיילים ישראלים באו... לקחו אותי לבית

חולים. שלוש וחצי שנים לא סיפרתי על מה שקרה לי לאף אחד. אף פעם לא שאלו אותי כמו שאת שואלת אותי.”

לאחר הריאיון המקיף ולאחר שהוכחה אמינותו של ס.מ., היה ברור שס.מ. זכאי למעמד של ניצול סחר. באפריל 2015 שלחה אמי סער מהמוקד בקשה ליחידה המשטרתית למאבק בסחר בבני אדם להכיר במעמדו. הבקשה נדחתה. באוקטובר 2015 לאחר שמפקד היחידה התחלף, שלחה אמי סער בקשה נוספת. לאחר חודשיים, בדצמבר 2015, הוכר ס.מ. כניצול ושוחרר לאחר ארבע שנים וחודשיים בכלא. הוא הועבר למקלט לניצולי סחר ועבדות, וקיבל את כל שירותי השיקום.

זימון ניצולי סחר לחולות לפי החוק למניעת הסתננות

אחד ההישגים החשובים ביותר של היחידה לתיאום המאבק בסחר בבני אדם במשרד המשפטים הוא העובדה שלראשונה מצוין בחוק במפורש שאין לזמן לחולות ניצולי סחר שזוהו ככאלה. עוד מצוין בחוק שאנשים הנמצאים בתהליך זיהוי, שהם ניצולי סחר, פטורים גם כן מכליאה בחולות.¹²

רוב הניצולים לא חשפו בעבר את החוויות שעברו בסיני ולא נשאלו על כך. השימוע ברשות ההגירה, לפני שיקבלו את הזימון לחולות, מהווה הזדמנות לספר מה קרה להם בסיני ולהסביר מדוע אינם יכולים להיכלא בחולות. בשימוע, פקחי רשות ההגירה שואלים אותם אם הם "קורבן סחר", אבל רבים מהם אינם מכירים את משמעות הביטוי אפילו אם המתורגמן יודע לתרגם את הביטוי לשפתם.

פעילי המוקד שנוכחים בשימועים רבים במשרדי רשות ההגירה מבינים מדוע ניצולי עינויים חשים רתיעה לספר את עדותם בתנאים שבהם מתנהל הריאיון: "לעתים שני תשאולים נערכים במקביל באותו חדר קטן. גבר או אישה נדרשים לספר על יחסיהם האינטימיים, ובמקביל אדם אחר צריך להסביר על הטראומה שלו עקב העינויים, הסחיטה והאונס שעבר במחנות העינויים בסיני בדרך לישראל. כל זה, כאשר

¹² סעיף 32 ד' ב 6 ג' לחוק למניעת הסתננות ולהבטחת יציאת מסתננים מישראל קובע: "לא ייתן ממונה ביקורת גבולות הוראת שהייה למסתנן שהוא אחד מאלה: ... היה לממונה ביקורת הגבולות חשד סביר כי מסתנן הוא קורבן עבירה בעבירה לפי סעיפים 375א או 377א(א) או (ב) לחוק העונשין, יפנה למשטרת ישראל, בטרם מתן הוראת שהייה לאותו מסתנן בבקשה לברר אם יש ראיות לכאורה לכך שנעברה לגבי המסתנן עבירה כאמור."

פקידים נכנסים ויוצאים ללא הרף, והיחס של הפקידים עוין ותקיף. נקודת המוצא שלו היא שהם משקרים לו."¹³

תיאור זה נכתב על-ידי עופר אתר, מתנדב המוקד שהיה עד לראיונות רבים. "אני לא מקבל את דבריך, עכשיו בדקתי את הפרוטוקולים של הדיונים שלך בבית הדין בסהרונים ואפילו פעם אחת אתה לא טענת שנאנסת... כולם שקרנים ואתה דובר אמת!"¹⁴

זו הייתה מסקנתו של ערן ויינטראוב, ממונה ביקורת גבולות, בשימוע של ב.ג. ב-19 באוקטובר 2015. ב.ג. הוא אזרח אריתריאה שנכלא בסהרונים למשך שנה וחצי ולאחר שחרורו קיבל זימון לחולות. למרות הקושי הגדול של ב.ג. לספר לממונה ביקורת הגבולות שהוא נאנס מספר פעמים בסיני, הוא הצליח להתגבר על רתיעתו ואמר את הדברים. משמעות העובדה שנאנס מספר פעמים, פירושה שאולץ לספק שירותי מין לשוביו; מסיבה זו ב.ג. היה צריך להיות מוכר כניצול סחר. הוא לא זוהה ככזה במהלך השנה וחצי שבה היה כלוא בכלא סהרונים, והציטוט שלעיל מפי השוטר הרתיעה את ב.ג. מלחזור ולהזכיר את חוויותיו הקשות.

ממונה ביקורת הגבולות ביסס את החלטתו, כאילו ב.ג. משקר, על הכתוב בפרוטוקולים קודמים. הניסיון מלמד שגם מבקש מקלט המלווה לשימוע שלו בפעיל זכויות אדם אסרטיבי, לא מובטח שהפרוטוקול יתעד במדויק את שנאמר. לכן, גם למעט הניצולים המעזים לחשוף את סודותיהם וחוויותיהם הקשות בפני ממוני ביקורת הגבולות או בפני דיני בית הדין, לא מובטח שעדויותיהם יופיעו במדויק בפרוטוקולים. כשהדברים לא מופיעים במדויק בפרוטוקול עלול ממונה ביקורת הגבולות להטיח בפני מבקש המקלט המפוחד: "אני לא מקבל את דבריך, עכשיו בדקתי את הפרוטוקולים של הדיונים שלך בבית הדין בסהרונים ואפילו פעם אחת אתה לא טענת שנאנסת... כולם שקרנים ואתה דובר אמת!"¹⁵

במוקד מעריכים שלפחות 200 ניצולי עינויים עדיין כלואים במתקן חולות. מביניהם הצליחו פעילי המוקד לשחרר ארבעה אנשים, וזאת לאחר שפנו בשמם לבית

¹³ אתר עופר, מה צבע הקומקום שאל פקיד ההגירה, המקום הכי חם בגיהנום, 3 יולי 2015:

<http://www.ha-makom.co.il/post/doar-ofar-attar>

¹⁴ פרוטוקול שימוע לקראת הוצאת הוראת שהייה לחולות של ממונה ביקורת גבולות ערן ויינטראוב לב.ג. מיום 19 באוקטובר 2015.

¹⁵ פרוטוקול שימוע לקראת הוצאת הוראת שהייה לחולות של ממונה ביקורת גבולות ערן ויינטראוב לב.ג. מיום 19 באוקטובר 2015.

הדין לערערים. לפי הערכות המוקד, כ-4000 קורבנות עינויים מסיני עדיין נמצאים בישראל, ולא ידוע כמה מהם כבר זומנו לחולות. בשנה האחרונה מזמנת רשות האוכלוסין וההגירה את כל מבקשי המקלט, ללא קשר למועד כניסתם לישראל, וניתן להעריך שלפחות אלפיים קורבנות עינויים זומנו לחולות. הניסיון מלמד שלקורבנות עינויים קשה יותר להיכלא שוב, ולכן רבים החליטו לקחת את הסיכון ואת 3,500 הדולרים שרשות האוכלוסין וההגירה מציעה להם, ולעזוב לרואנדה שממנה גורשו מיד לאוגנדה. רבים אחרים לא התייצבו בחולות, ובכך מסתכנים במעצר וכליאה בכלא סהרונים, ובקושי רב, אם בכלל, במציאת עבודה ללא אשרת שהייה בתוקף.

סיכום והמלצות

אם מדינת ישראל מבקשת לשמור על מקומה בין המדינות המתנגדות לסחר בבני אדם בתחום ריבונותן, הרי שעליה לחזק את היחידה לתיאום המאבק בסחר בבני אדם שבמשרד המשפטים, לשפר את שיתוף הפעולה בין המשטרה, רשות האוכלוסין וההגירה וארגוני זכויות האדם, ולוודא שעובדי שב"ס, ממוני ביקורת גבולות ודייני בית הדין ידעו לזהות ניצולי סחר כשהם נתקלים בהם. חשוב מכול, שאותם עובדי ציבור יכירו בכך שהאדם שלפניהם הוא ניצול סחר גם באותם מקרים בהם הניצול הוא שוהה שלא כדין שאין מניעה לגרשו מהמדינה. כמו כן, מן הראוי שהרשויות תאכופנה את חוק שכר מינימום ואת האיסור על גביית דמי תיווך לא-חוקיים באופן שיצמצם את שגווגו והתפתחותו של הסחר בבני אדם בישראל.